

**В. І. Ляшенко,**

*доктор економічних наук,*

**І. Ю. Підоричева,**

*кандидат економічних наук,*

**І. П. Петрова,**

*кандидат економічних наук,*

*Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ*

## **«ІННОВАЦІЙНИЙ ЛІФТ» ЯК ІНСТРУМЕНТ СТИМУЛЮВАННЯ НОВИХ ВИДІВ ДІЯЛЬНОСТІ В МАЛОМУ БІЗНЕСІ ДОНБАСУ**

**Постановка проблеми.** Проблематика структурно-технологічної відсталості економіки стоїть на порядку денному у всіх промислових регіонах України, але через масштабний військовий конфлікт особливо гостро проявляється на сході України. Втрати частини виробничих потужностей та інфраструктури, виведення з експлуатації збиткових вугільних шахт, втрата робочих місць та, як наслідок, – зниження рівня життя населення сходу України та зростання масштабів бідності вимагають пошуку ефективних шляхів пожевлення економіки Донбасу.

Наявна складна ситуація вимагає реалізації активної, послідовної та передбачуваної політики держави щодо диверсифікації економіки регіону з метою реорганізації постраждалих і розвитку нових видів діяльності та секторів економіки. Нагальна потреба в інтенсифікації процесів відновлення промислового потенціалу Донбасу пов'язана з необхідністю пом'якшити вплив і не допустити подальшого посилення наслідків економічних, соціальних і військових шоків, перенесених місцевим населенням.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Дослідженню питань структурно-технологічної модернізації економіки, у тому числі промислових регіонів, присвячують свої праці чимало вчених. Серед зарубіжних дослідників, які приділяють особливу увагу проблемам формування промислового виробництва, заснованого на сучасних технологіях, виокремлюють ефективних інструментів промислової політики, слід відзначити Е. Коена [1], Е. Райнерта [2], Д. Родріка [3], Х.-Дж. Чанга [4].

Українські вчені протягом усього періоду незалежності вивчають проблеми вітчизняного промислового сектору економіки та можливості їх ефективного вирішення. Так, колективом фахівців Інституту економіки промисловості НАН України в роботі [5] проаналізовано тренди розвитку промисловості України впродовж 2010-2016 рр., виявлено чинники нелінійного розвитку промисловості, погіршення її структури, падіння ефективності виробництва, зниження фінансових показників, запропоновано рекомендації щодо усунення існуючих негативних тенденцій. Концептуальні ідеї та науково-практичні рекомендації щодо модернізації економіки промислових регіонів представлено в роботах

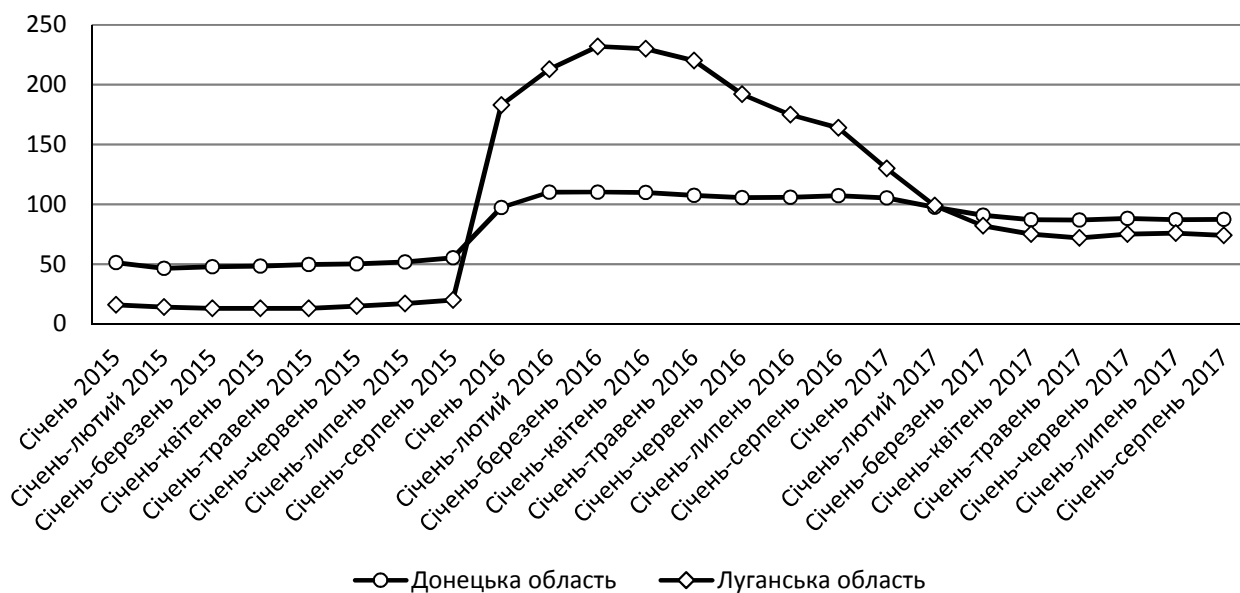
[6-10]. За участю провідних вчених України підготовлено національну доповідь [11], в якій з-поміж іншого висвітлювалися перспективи інноваційного оновлення вітчизняної промисловості.

Теоретико-прикладні аспекти розвитку вітчизняної інноваційної економіки шляхом формування національної та регіональних інноваційних систем представлені в роботах [12-15; 47-50].

Наявний науковий доробок українських вчених є суттєвим внеском у розв'язання існуючих проблем модернізації економіки України та її промислових регіонів. Проте, перелік проблемних питань для подальших досліджень у цій площині цим не вичерпується. Вивчення потребують питання, пов'язані з упровадженням ефективних інструментів відновлення економічного потенціалу Донбасу, що не може бути реалізовано без посилення інноваційної складової промисловості регіону. З урахуванням вищезазначеного доцільно запровадити в практику регіонального розвитку систему «інноваційного ліфта» як ефективного інструмента розвитку малих інноваційних бізнесів, нових видів діяльності та секторів економіки Донбасу. Обґрунтування та висвітлення цієї ідеї є **метою даної статті**.

**Виклад основного матеріалу.** Технологічна застарілість економіки Донбасу, структурна розбалансованість промислового комплексу залишалися нагальними проблемами регіону протягом багатьох років. Економічна криза, збройний військовий конфлікт на сході України лише акцентували на них увагу, змусили визнати, що інноваційна діяльність є найбільш ефективним каталізатором відродження промислового потенціалу регіону, джерелом забезпечення економічного зростання, послідовного підвищення рівня та якості життя населення.

Так, динаміка промислового виробництва в регіоні демонструє нестійкий характер зростання (рис. 1), що значною мірою пов'язано з переважанням сировинної складової у виробництві та експорті. Станом на початок 2017 р. в Донецькій і Луганській областях: на чорні метали припадало відповідно 83,5 і 73,1% від загального обсягу експорту, а на вироби з них – 1,7 і 0,0%; на машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання доводилось відповідно лише 3,1 і 0,1% [16; 17].



**Рис. 1. Динаміка індексу промислової продукції у 2015-2017 рр., % до відповідного періоду попереднього року \***

\* Побудовано за даними джерел [18-23].

Основні показники стану промисловості Донбасу у 2015-2017 рр. демонструють суттєве погіршення. Так, випуск промислової продукції підприємствами Донецької області у січні-серпні 2017 р. порівняно з аналогічним періодом попереднього року зменшився на 12,6% [13], у Луганській області – на 26 % [21].

Серед основних видів промислової діяльності Донецької області обсяг виробленої з початку 2017 р. продукції зменшився у виробництві гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції на 0,4%, металургійному виробництві та виробництві готових металевих виробів – на 7,5, виробництві хімічних речовин і хімічної продукції – на 9,6, добувній промисловості та розробленні кар'єрів – на 14,8, виробництві коксу та продуктів нафтоперероблення – на 23,7, постачанні електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – на 32,9% [24].

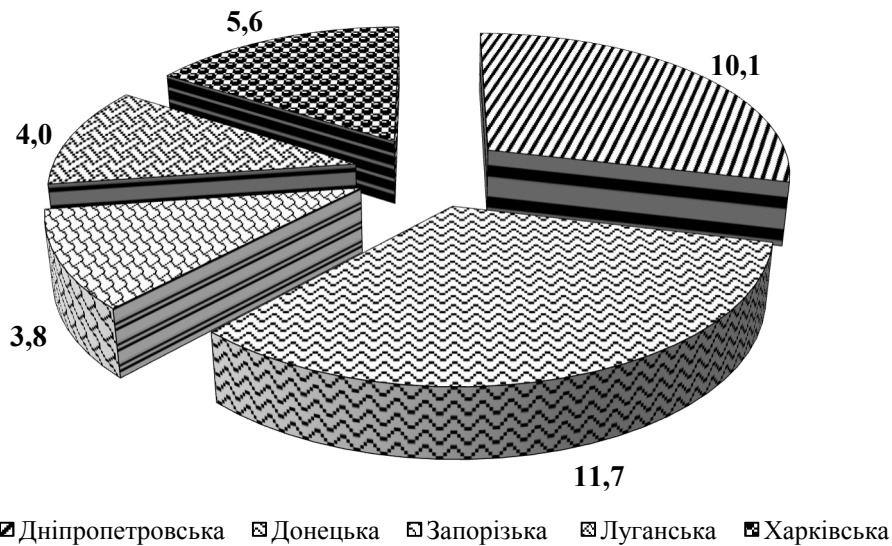
У Луганській області за січень-червень 2017 р. у структурі реалізованої продукції 55,0% склала продукція переробної промисловості. Найбільша частка припадає на продукцію підприємств металургійного виробництва, виробництва готових металевих виробів, окрім машин і устаткування (13,2%), підприємств з виробництва хімічних речовин і хімічної продукції (13,1%), підприємств з виготовлення виробів з деревини, виробництва паперу та поліграфічної діяльності (12,9% [25]).

Разом з тим у докризовий період регіон відрізнявся високим рівнем матеріального добробуту населення (за цим показником Донецька і Луганська області традиційно випереджали інші регіони Укра-

їни [26]), концентрацією висококваліфікованих кадрів (в регіоні діяла розгалужена мережа освітніх і наукових установ), потужним виробничим потенціалом, представленим практично всіма галузями промисловості, серед яких провідне місце займали гірничо-металургійний комплекс у складі добувної промисловості, чорної та кольорової металургії, машинобудування та електроенергетика.

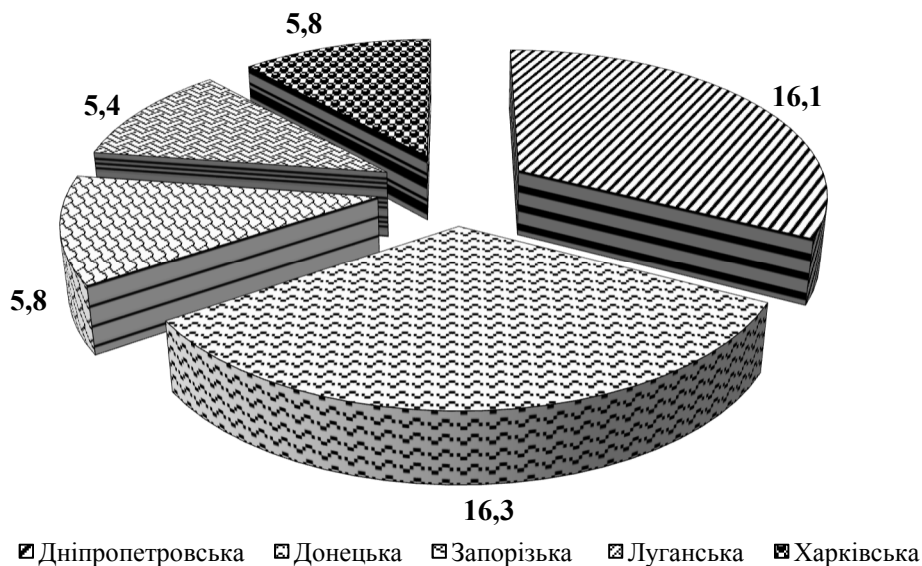
Зокрема, підприємства машинобудування Донецької області забезпечували продукцією майже всі базові галузі промислового комплексу України – від гірничошахтного і металургійного обладнання до спеціальних виробів і побутової техніки. Серед них провідними на сьогоднішній день є ПАТ «Новокраматорський машинобудівний завод», ПАТ «Азовмаш», ПАТ «Краматорський завод важкого верстатобудування», ПАТ «Артемівський машинобудівний завод «Вістек», «Корум Дружківський машинобудівний завод». В області діяли профільні інститути галузевої науки: Український науково-дослідний інститут металургійного машинобудування, Донецький науково-дослідний, проектно-конструкторський та експериментальний інститут комплексної механізації шахт «Дондіпровуглемаш», Науково-дослідний інститут комплексної автоматизації, Український науково-дослідний інститут вибухозахисного електрообладнання.

Завдяки базовим галузям промисловості регіону формувалась значна частка валового внутрішнього продукту України. Про це наочно свідчать показники, які характеризують економічний потенціал Донбасу в довоєнний час (порівняно з іншими промисловими регіонами України) (рис. 2, 3).



**Рис. 2. Частка промислових регіонів у ВВП України, % (станом на 2013 р.) \***

\* Побудовано за даними джерела [27].



**Рис. 3. Частка промислових регіонів у загальному обсязі реалізованої промислової продукції (робіт, послуг), % (станом на 2013 р.) \***

\* Побудовано за даними джерела [27].

Проте, інноваційна активність підприємств Донбасу завжди була нижчою за середній показник по країні та іншим регіонам. Така тенденція зберігається досі. Так, якщо в Україні інноваційною діяльністю в промисловості займаються 824 підприємства або 17,3% загальної кількості промислових підприємств, то в Донецькій і Луганській областях – 11,7 і 11,3% відповідно (станом на 2015 р.). Регіонами-лідерами за рівнем інноваційної активності є Миколаївська (31,2%), Харківська (28,6%) і Кіровоградська області (24,8%).

Ситуація, що склалася, пояснюється особливостями галузевої структури економіки Донбасу, в

якій переважають галузі з низькою інноваційною сприйнятливістю, а також сформованою моделлю господарювання, яка довгі роки націлювала підприємства на отримання короткострокового прибутку за рахунок експорту сировини та продукції з низькою часткою доданої вартості. Наразі до цього ще додалися наслідки воєнного конфлікту: фізична втрата та пошкодження виробничих й інфраструктурних об'єктів, мереж водо- і електропостачання, порушення системи кооперації й логістичних ланцюжків поставок сировини і готової продукції, втрата міжрегіональних і міжгалузевих зв'язків, крім того, близькість до зони бойових дій становили

пряму загрозу для діяльності підприємств, розташованих на підконтрольній Україні території Донбасу. Як результат, в усіх основних галузях промисловості регіону спостерігалось падіння виробництва, що позначилось, у тому числі на обсягах залучених інвестицій та експорті. Так, в Донецькій і Луганській областях рівень капітальних інвестицій в 2015 р. становив відповідно 41,1 і 26,1% рівня 2014 р. [28]. Темпи зниження експорту в 2015 р. по відношенню

до 2014 р. склали в Донецькій області 43,4%, в Луганській області – 11,0% [29; 30].

Істотно постраждали галузі промисловості, які формували бюджет регіону і країни. Так, у Донецькій області тільки за 2014 р. обсяги випуску промислової продукції скоротилися на 31,5% [31], у 2015 р. – на 34,6% [32], у тому числі у добувній промисловості і розробці кар'єрів – 42,3%, у переробній промисловості – 35,8% [33] (рис. 4, 5).

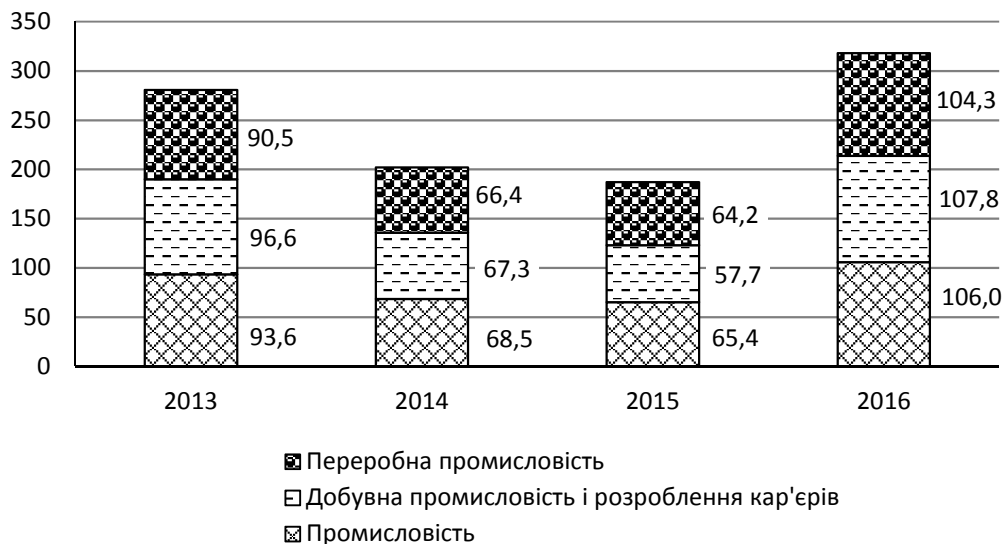


Рис. 4. Динаміка випуску промислової продукції у Донецькій області, % до попереднього року \*

\* Побудовано за даними джерела [34].

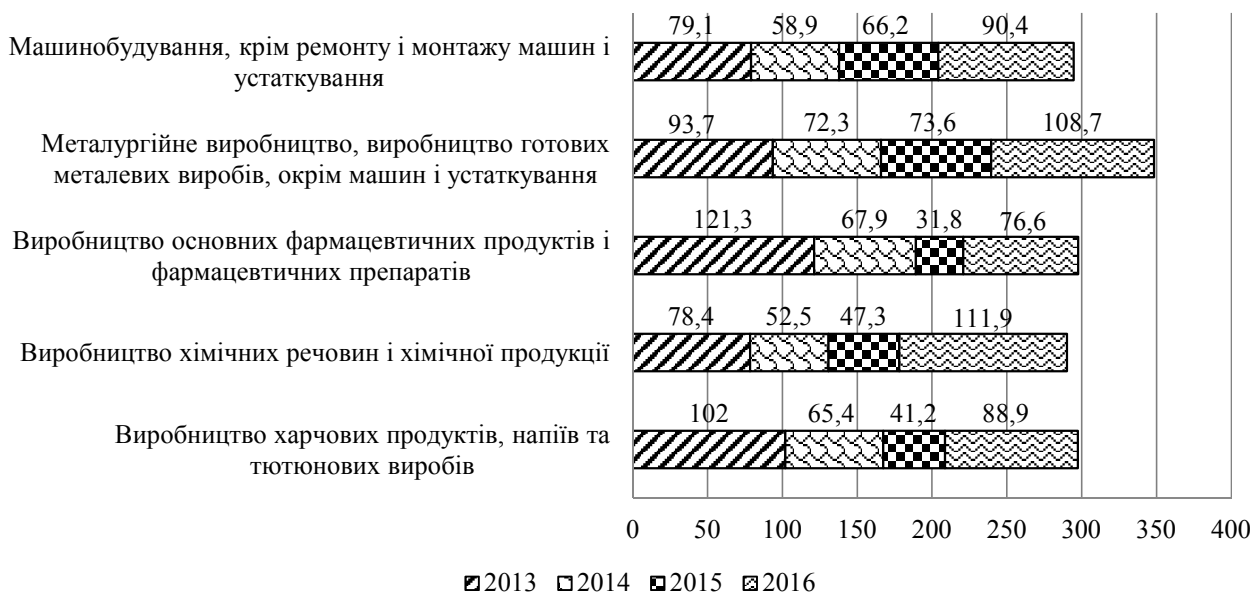


Рис. 5. Динаміка випуску основних видів промислової продукції у Донецькій області, % до попереднього року \*

\* Побудовано за даними джерела [34].

У Луганській області обсяги промислового виробництва зменшилися катастрофічно: у січні 2015 р. – на 84,0% порівняно з аналогічним періо-

дом 2014 р., а в цілому за 2015 р. – на 66,0% [35]. Випуск промислової продукції по регіонах України за рівнем наукомісткості наведений у таблиці.

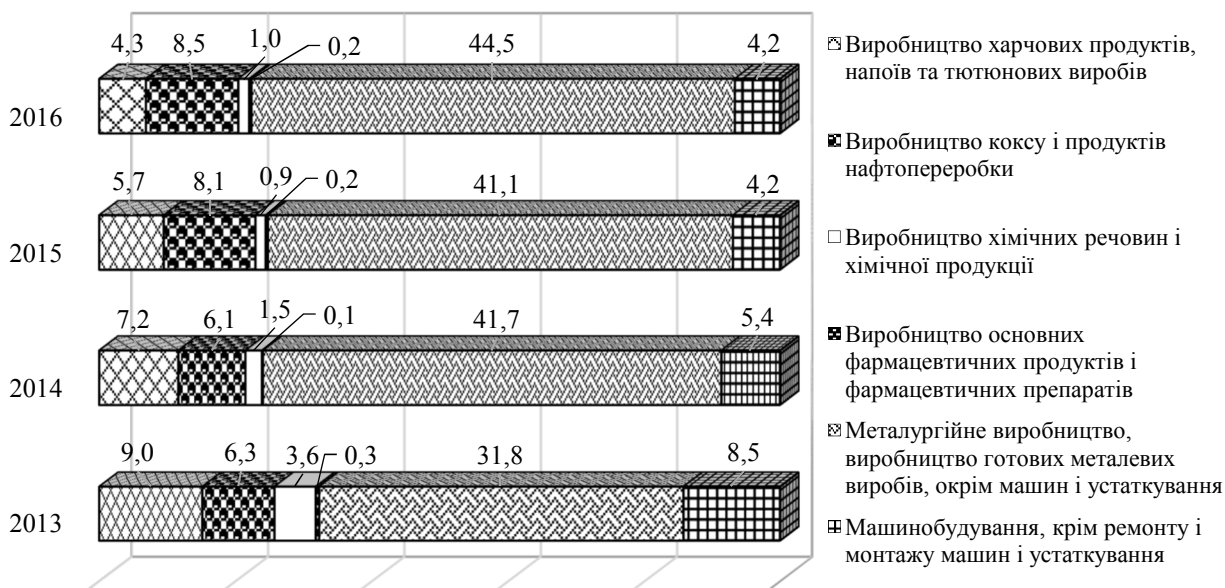
## Структура промислової продукції регіонів України за рівнем наукоємності, %

Рівень наукоємності продукції	Україна	Регіони						
		Дніпропетровська	Донецька	Запорізька	Полтавська	Харківська	Київська	Луганська
<b>Високий</b>	1,6	0,1	0,1	0,9	0,2	3,2	2,2	2,1
Виробництво комп'ютерів, електронної та обчислюваної техніки	0,6	0,1		0,7	0,1	1,0	0,8	1,8
Виробництво основних фармацевтичних продуктів	1,0		0,1	0,2	0,1	2,2	1,4	0,3
<b>Середньовисокий</b>	10,1	6,3	6,9	16,9	10,7	15,8	7,5	21,4
Виробництво електричного устаткування	1,5	0,6	1,6	4,6	0,5	4,5	2,0	0,1
Виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань	2,3	1,1	3,4	1,6	1,9	6,6	1,8	0,6
Виробництво автотранспортних засобів	2,8	1,6	0,4	9,0	6,9	3,3	1,4	11,0
Виробництво хімічних речовин та хімічної продукції	3,5	3,0	1,5	1,7	1,4	1,4	2,3	9,7
<b>Середньонизький</b>	35,2	70,6	64,1	45,4	52,8	22,9	22,4	60,4
Металургійне виробництво	16,6	37,7	41,7	35,4	0,8	3,2	6,5	38,2
Виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення	3,3	1,7	6,1	4,4	22,9	3,6	0,1	3,0
Добувна промисловість та розроблення кар'єрів	10,8	26,8	14,3	3,2	28,2	9,5	0,7	18,4
Виробництво гумових та пластмасових виробів та іншої неметалевої мінеральної продукції	4,5	4,4	2,0	2,4	0,9	6,6	15,1	0,8
<b>Низький</b>	53,1	23,0	28,9	36,8	36,3	58,1	67,8	16,1
Виробництво харчових продуктів, напоїв, тютюну	21,2	8,3	7,2	9,2	27,3	30,9	38,1	1,2
Текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри та ін. матеріалів	0,8	0,3	0,2	0,2	0,3	13	0,7	0,2
Виробництво виробів з деревини, паперу, поліграфічна діяльність	3,1	1,5	0,5	0,5	0,4	3,7	9,4	5,1
Виробництво меблів, ін. продукції	2,1	1,7	2,0	3,3	0,5	3,1	2,7	0,8
Постачання електроенергії, газу, пари та повітря	24,6	9,5	17,0	228	7,3	17,5	15,7	8,2
Водопостачання, каналізація, поводження з відходами	1,3	1,7	2,0	0,8	0,5	1,6	1,2	0,6

Наявна ситуація вкрай негативним чином вплинула на загальний стан економіки східних областей України, як і країни в цілому, та ще більше загострила проблему її структурної розбалансованості. Так, питома вага обсягів реалізованої продукції підприємств машинобудівного комплексу Донецької області за період 2013-2016 рр. знизилась на 4,3% (рис. 6). Це не може не позначитись на стані технологічної оснащеності інших галузей промисловості, а, з огляду на ступінь зносу основних фондів (у добувній промисловості – 65,3%, у переробній промисловості – 56,9% [36]), ситуація, що склалася, представляє реальну загрозу для національної і економічної безпеки держави і може привести до необоротних процесів консервації неефективної струк-

тури виробництва і збереження екстенсивного типу господарювання.

Проте на фоні триваючих тенденцій загального спаду випуску промислової продукції у Донецькій області на 12,9% (у січні–квітні 2017 р. порівняно з січнем–квітнем попереднього року), у Луганській області – на 18% (у січні–березні 2017 р. порівняно з січнем–березнем попереднього року) [21] обнадійливими виглядають тенденції збільшення обсягів виробництва в Донецькій області: продукції машинобудування (у січні–квітні 2017 р. порівняно з аналогічним періодом попереднього року зростання склало 15,5%); текстильної продукції (за той самі період – на 12,6%); гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції (на 0,4%) [37].



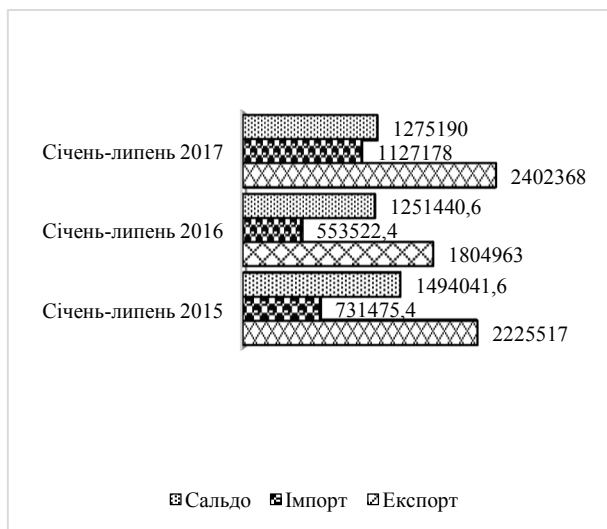
**Рис. 6. Динаміка обсягів реалізації промислової продукції за основними видами діяльності у Донецькій області, % до загального обсягу реалізованої продукції \***

\* Побудовано за даними джерела [34].

Позитивні зміни пояснюються певною мірою тим, що підприємства, які вцілили і продовжують працювати в регіоні, намагаються відновити свою діяльність та побудувати нові логістично-збутові ланцюжки з сусідніми регіонами, а в умовах розриву торгово-економічних відносин з Росією, підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом – розширити співпрацю з іншими країнами, диверсифікувати свою експортну діяльність та вийти на нові ринки збуту продукції. Так, станом на кінець 2016 р. істотно збільшився експорт товарів підприємствами Донецької області до Сінгапуру,

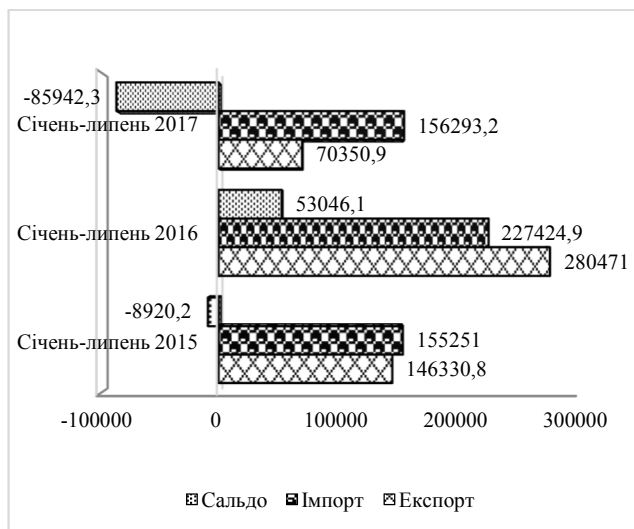
Марокко, Бразилії, Ірландії, Республіки Корея [38]; підприємствами Луганської області до Ірану, Хорватії, Норвегії, Естонії, США [39].

Статистичні дані за 2015-2017 рр. показують, що у Донецькій області зберігалася тенденція до збільшення експорту товарів та формування позитивного сальдо зовнішньої торгівлі (рис. 7). Порівняно з Донецькою областю, Луганська область не демонструє стабільного зростання цього показника, навпаки, спостерігається від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі товарами (рис. 8).



**Рис. 7. Динаміка зовнішньої торгівлі товарами в Донецькій області, тис. дол. США \***

\* Побудовано за даними джерел [40-42].



**Рис. 8. Динаміка зовнішньої торгівлі товарами в Луганській області, тис. дол. США \***

\* Побудовано за даними джерел [43-45].

Аналіз товарної структури експорту у січні-липні 2017 р. Донбасу відображає наступне (рис. 9, 10):

домінуючу частку в Донецькій та Луганській областях склали недорогоцінні метали та вироби з них – 81,4% (з них чорні метали – 77,9%) та 31,8% (з них чорні метали – 31,7%) від загального обсягу експорту областей;

вагомою у структурі товарного експорту Донецької області є частка мінеральних продуктів – 10,3%, а у Луганській області – маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів – 27,0%.

частка машин, обладнання та механізмів, електротехнічного обладнання в Донецькій області становила 3,8% (зокрема реактори ядерні, котли, машини – 3,5%), у Луганській області – 0,7%.

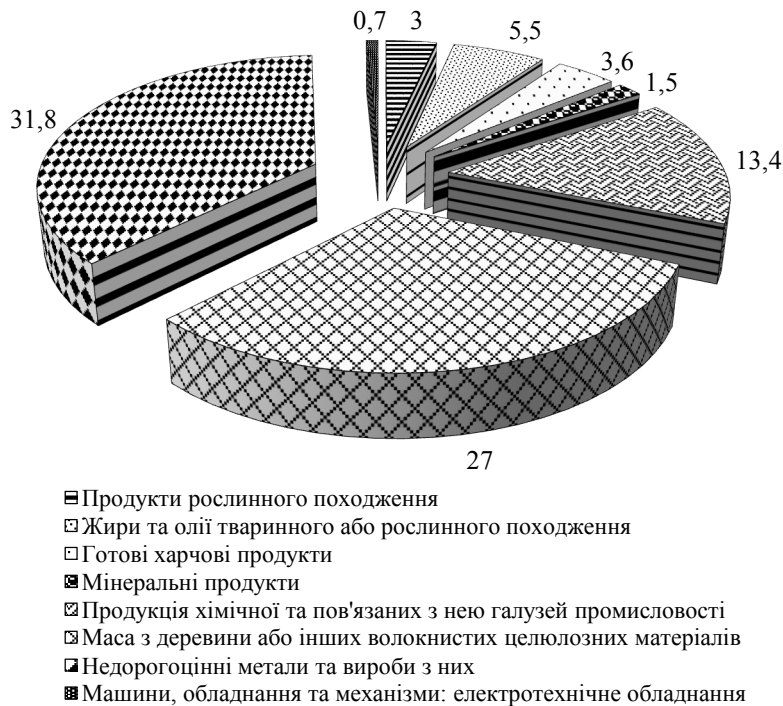


Рис. 9. Товарна структура експорту Луганської області у січні-липні 2017 р., % \*

\* Побудовано за даними джерела [43].



Рис. 10. Товарна структура експорту Донецької області у січні-липні 2017 р., % \*

\* Побудовано за даними джерела [40].

Отже, як вже зазначалося вище, у структурі експорту Донбасу все ще домінують сировинні товари та продукти низького ступеня переробки. Замість того, щоб продовжувати вивозити з регіону сировину й технологічно необроблені продукти, Донбасу потрібно зробити якісний технологічний ривок, максимально використовуючи наявний потенціал і конкурентні переваги, віддаючи пріоритет розвитку сектора переробної промисловості та новим видам діяльності.

У цьому контексті слід враховувати два крайні підходи до відродження промислових регіонів, апробованих світовою практикою:

перший заснований на постіндустріальному векторі трансформації, а, отже, на пріоритетному розвитку сфери послуг, високих технологій і креативних індустрій. Зазвичай його використовували регіони, які відмовились від традиційних індустрій і повністю змінили спеціалізацію;

другий підхід не такий кардинальний, він передбачає продовження «індустріального» тренда розвитку, але з проникненням в базові галузі промисловості високотехнологічних галузей.

З урахуванням цього при виборі стратегії відновлення регіону рішення приймається на користь одного з двох варіантів:

1) повністю змінити модель регіонального розвитку та відмовитись від «індустріального» минулого на користь третинного (так звана сфера послуг) і четвертинного (інформаційні технології, наукові дослідження, література, музика, образотворче мистецтво та інші креативні індустрії) секторів економіки;

2) проводити галузеву диверсифікацію, модернізацію виробництва та інфраструктури з метою забезпечити конкурентоспроможність промисловості регіону на внутрішньому та глобальному ринках.

Вибір одного з цих напрямів не виключає, а скоріше передбачає впровадження окремих елементів іншого. Різниця полягає в тому, що в першому випадку сфера послуг і креативні індустрії розглядаються в якості основи економічного зростання, а в другому випадку ці сфери виступають в ролі супутніх елементів розвитку, оскільки сучасний промисловий регіон потребує розвиненої соціальної інфраструктури, поліпшення екологічного стану довкілля, зміни свого іміджу.

Однак, незважаючи на схожість траєкторій попереднього розвитку промислових регіонів (так званий «ефект колії» або *path-dependence problem*) і проблем ними обумовлених (екологічних, інфраструктурних, репутаційних), рішення не можуть бути однаковими. Кожен регіон є унікальним і неповторним у своєму роді, а тому потребує спеціально розроблених інструментів щодо його відновлення.

Враховуючи те, що виникнення нових індустрій спланувати практично неможливо – можна лише формувати сприятливе середовище для їх появи, – розглядати виключно постіндустріальний вектор трансформацій в якості стратегічного вектору розвитку Донбасу було б не зовсім обґрунтовано. Необхідно виходити з існуючих проблем, потенціалу і перспектив технологічного вдосконалення (кон'юнктури внутрішнього і світового ринку, вільних ринкових ніш, які міг би зайняти регіон після структурних змін). Тому стратегія розвитку регіону має передбачати не кардинальну зміну спеціалізації, а модернізацію традиційних промислових виробництв і використання в їх середовищі новітніх, сучасних технологій. У такому випадку нові технології будуть підтримувати зв'язок з реальною економікою, а не існувати відокремлено, як «річ у собі».

**Концепція «Інноваційного ліфта» для Донбасу: від школи до Європи.** Європейський вибір України відкриває перед Донбасом нові перспективи співробітництва з провідними європейськими державами, надає можливості економічного відновлення регіону, покращення позицій у глобальних ланцюжках формування доданої вартості.

Проте, у середовищі зі слабким потенціалом комерціалізації результатів досліджень і розробок, яким характеризуються промислові регіони, державі особливо ретельно необхідно продумати послідовність реалізації заходів з підтримки інновацій по всьому інноваційному ланцюжку з використанням різних інструментів на кожній стадії. Як зазначається у «Звіті про промисловий розвиток – 2016» ЮНІДО, в країнах, що розвиваються, «упровадження інноваційних технологій має підтримуватися необхідними заходами, які сприяють посиленню всього процесу – від винаходу технологій до впровадження їх підприємствами, як це було зроблено в країнах, які можуть служити прикладом успішного технологічного розвитку – в Китаї і Республіці Корея» [46, с. x].

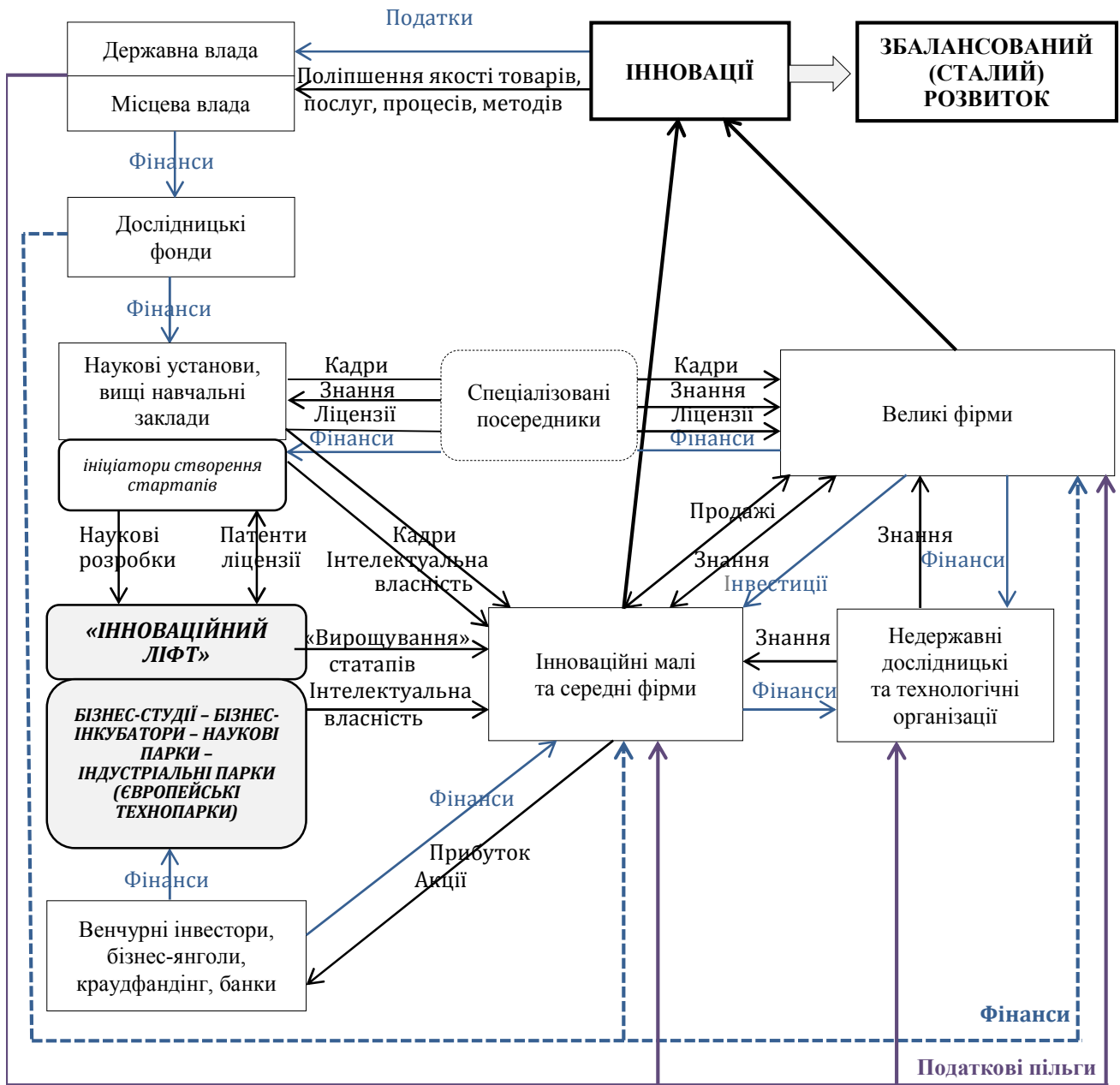
В Україні наразі обговорюються питання щодо необхідності запровадження ефективних інструментів підтримки інноваційних змін на шляху до зростання, забезпечення збалансованого (сталого) розвитку країни. Такими інструментами серед інших визнаються наукові та індустріальні парки. Однак, якщо всі суб'єкти соціального діалогу – держава/бізнес/громадянське суспільство – зацікавлені у побудові інноваційної економіки формуванням однієї лише мережі паркових утворень це завдання не вирішити.

Необхідно створювати максимально сприятливе середовище для запуску малих інноваційних бізнесів, їх «вирощування» на базі розробок наукових установ і вищих навчальних закладів, як головних продуцентів знань, та підтримувати початкові етапи інноваційного циклу, які характеризуються найбільшими інвестиційними ризиками.



Виходячи з цього, *пропонується впровадити в практику регіонального розвитку систему «інноваційного ліфта» з його складовими – бізнес-студіями, бізнес-інкубаторами, науковими парками, індустріальними парками/європейськими технопарками – як інструмента розвитку малих інноваційних бізнесів, нових видів діяльності та секторів еконо-*

*міки в Донбасі. Таким чином ці інноваційні структури будуть розвиватися в тісному взаємозв'язку та узгодженості з іншими учасниками інноваційного процесу (рис. 11), що, в свою чергу, дозволить забезпечити безперервність інноваційного циклу та пройти так звану «долину смерті», коли інноваційні підприємства особливо гостро потребують підтримки.*

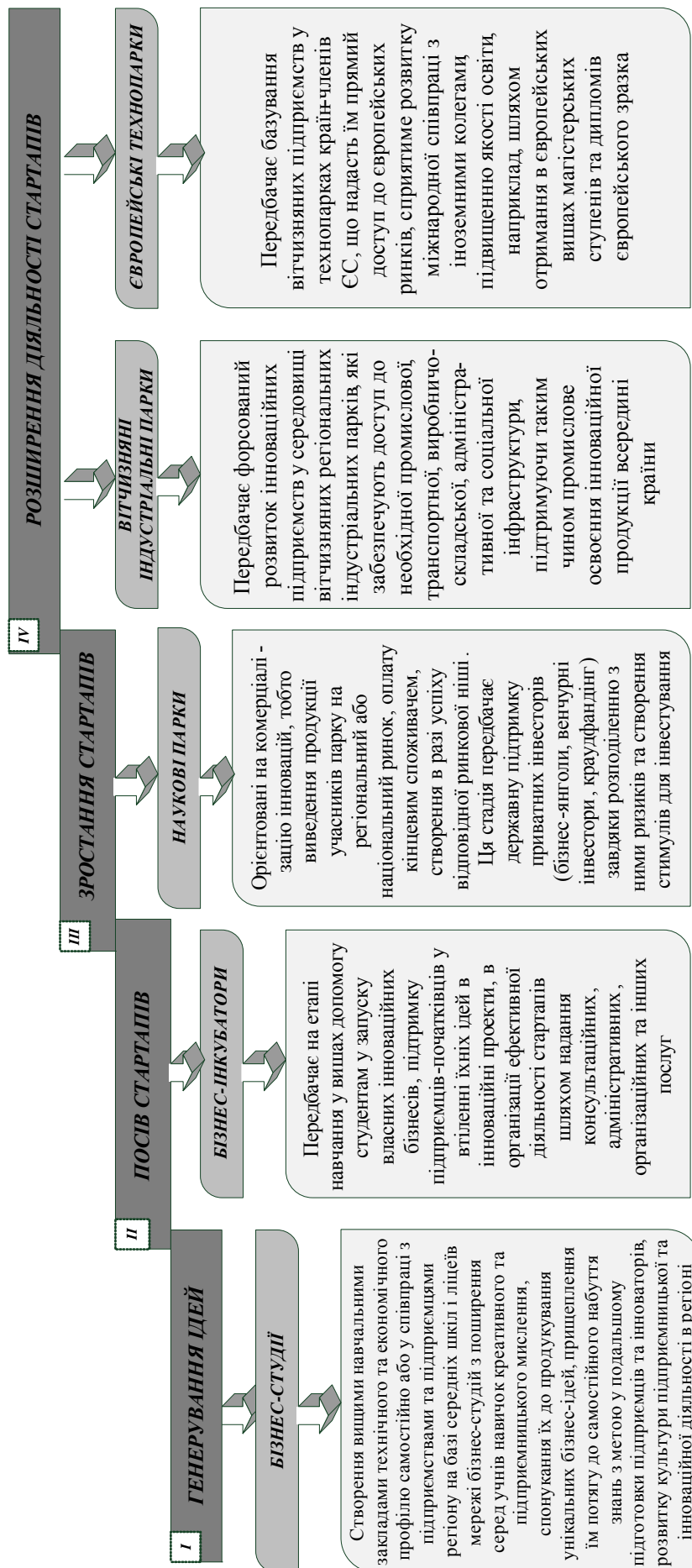


**Рис. 11.** «Інноваційний ліфт» у системі взаємозв'язків між учасниками інноваційного процесу \*

\* Побудовано авторами.

Метою «інноваційного ліфта» (рис. 12) є підвищення якості освіти, розвиток підприємницької та інноваційної культури регіону, розбудова системи безперервної генерації та комерціалізації наукових ідей від школи до промисловості для проходження

найбільш ризикованих стадій інноваційного ланцюжка з метою збільшення потоку якісних інноваційних проектів, готових до інвестування шляхом забезпечення доступу до необхідних ресурсів і компетенцій.



Система «інноваційного ліфта» дозволить істотно підвищити якість людського капіталу, полегшити ефективне проходження найбільш ризикованих стадій інноваційного циклу, прискорити строки виведення на ринок інноваційних розробок, а, отже, забезпечить єдність інноваційної системи регіону завдяки успішній комерціалізації інновацій

**Рис. 12 «Інноваційний ліфт» як інструмент вирощування малих інноваційних бізнесів, нових видів діяльності та секторів економіки в Донбасі \***

\* Побудовано авторами.

*Перша стадія – генерування ідей* – передбачає створення вищими навчальними закладами технічного та економічного профілю самостійно або у співпраці з підприємствами та підприємцями регіону на базі середніх шкіл і ліцеїв *мережі бізнес-студій* з поширення серед учнів навичок креативного та підприємницького мислення, спонукання їх до продукування унікальних бізнес-ідей, прищеплення їм потягу до самостійного набуття знань з метою у подальшому підготовки підприємців та інноваторів, розвитку культури підприємницької та інноваційної діяльності в регіоні.

*Друга стадія – посів стартапів* – передбачає на етапі навчання у вишах допомогу студентам у запуску власних інноваційних бізнесів, підтримку підприємців-початківців у втіленні їхніх ідей в інноваційні проекти за допомогою *бізнес-інкубаторів* – інноваційних структур, створених при вишах. В їх межах буде проводитися експертиза ідей з точки зору новизни, практичної значущості, можливості перетворення в продукт чи послугу, конкурентоспроможності на ринку.

За умови позитивної оцінки інноваційного проекту буде здійснюватися розробка бізнес-плану, будуть проводитися маркетингові дослідження, визначатися витрати та доходи, строки окупності проекту, канали збуту продукції, потенційні споживачі, конкуренти, постачальники тощо. В середовищі бізнес-інкубаторів ініціаторів проекту супроводжуватимуть при реєстрації прав інтелектуальної власності, створенні юридичної особи – стартапу, виробленні дослідної партії інноваційного продукту та пошуку інвестора.

*Третя стадія – зростання стартапів* – представлена *науковими парками*, орієнтованими на комерціалізацію інновацій, тобто виведення продукції учасників парку на регіональний або національний ринок, оплату кінцевим споживачем, створення в разі успіху відповідної ринкової ніші. Ця стадія передбачає державну підтримку приватних інвесторів (бізнес-янголі, венчурні інвестори, краудфандинг) завдяки розподіленню з ними ризиків та створенню стимулів для інвестування.

Саме на цих двох стадіях стартапи особливо гостро потребують доступу до фінансування, підтримки у сфері маркетингового аналізу, управління інноваційними проектами, організації бухгалтерського та кадрового обліку, побудови ефективних бізнес-процесів. Перебування стартапів в середовищі бізнес-інкубаторів і наукових парків дозволить суттєво полегшити ефективне проходження найбільш ризикованих стадій інноваційного циклу та прискорити строки виведення на ринок інноваційних розробок. Разом із бізнес-студіями, бізнес-інкубаторами та науковими парками дозволять усунути недоліки наукової та освітньої систем України у частині отримання учнями та студентами практичних інновацій-

них (підприємницьких) навичок, досвіду реального ведення інноваційного бізнесу.

*Четверта стадія – розширення діяльності стартапів* – представлена у двох векторах. *Перший* передбачає форсований розвиток інноваційних підприємств у середовищі вітчизняних *регіональних індустріальних парків*, які забезпечують доступ до необхідної промислової, транспортної, виробничо-складської, адміністративної та соціальної інфраструктури, підтримуючи таким чином промислове освоєння інноваційної продукції всередині країни.

*Другий* вектор орієнтований на європейський ринок і передбачає базування вітчизняних підприємств у *технопарках країн-членів ЄС*. З підписанням Угоди про асоціацію з Європейським Союзом українські виробники зіткнулися з глобальною конкуренцією як на внутрішньому, так і на міжнародному ринках. З одного боку, вони отримали більше можливостей для реалізації продукції на європейських ринках, але разом із тим на вітчизняний ринок зайшли потужні конкуренти – європейські компанії розвинутих країн. Усе це змушує вітчизняних виробників підвищувати власну конкурентоспроможність, насамперед, за рахунок інноваційної складової. Базування підприємств в інноваційних структурах, таких як технопарки країн-членів ЄС, надасть їм прямий доступ до європейських ринків, сприятиме розвитку міжнародної співпраці з іноземними колегами, підвищенню якості освіти, наприклад, шляхом отримання в європейських вишах магістерських ступенів та дипломів європейського зразка.

**Висновки.** Таким чином, об'єднання бізнес-студій, бізнес-інкубаторів, наукових парків, індустріальних парків/європейських технопарків в систему «інноваційного ліфта» дозволить істотно підвищити якість вітчизняного людського капіталу, створити реальний механізм трансформації результатів досліджень і розробок в готові інноваційні продукти та вивести їх на ринок, а, отже, забезпечить єдність інноваційної системи регіону завдяки успішній комерціалізації інновацій.

На відміну від розвитку в Донбасі різних елементів інноваційної інфраструктури, запропонована система «інноваційного ліфта» має явні переваги. Вона орієнтована на довгостроковий економічний розвиток регіону, що неможливо без власної розвинутої системи науки і освіти. Послідовне проходження всіх стадій «інноваційного ліфта» дасть змогу вирощувати в регіоні інноваційні бізнеси, нові перспективні види діяльності і сектори економіки як основи його інноваційного відродження.

### Література

1. **Cohen E.** Theoretical foundations of industrial policy / E. Cohen // EIB Papers. – 2006. – Vol. 11. – № 1. – Р. 85-106.
2. **Эрик С. Райнерт.** Как богатые страны стали богатыми, и почему бедные страны

- остаються бідними / Эрик С. Райнерт ; пер. с англ. Н. Автономовой; под ред. В. Автономова. – Москва: НИУ ВШЭ, 2011. – 384 с. 3. **Rodrik D.** Normalizing Industrial Policy [Electronic resource] / D. Rodrik. – 2007. – 51 p. – Mode of access: <http://www.ksg.harvard.edu/rodrik/>. 4. **Chang H.-J.** Kicking Away the Ladder: The “Real” History of Free Trade / H.-J. Chang // Foreign Policy In Focus. – Silver City, NM : Interhemispheric Resource Center, 2003. – 20 p. 5. **Промисловість України – 2016: стан та перспективи розвитку: наук.-аналіт. доп.** / О.І. Амоша, І.П. Булеєв, А.І. Землянкін, Л.О. Збаразська, Ю.М. Харазішвілі та ін.; НАН України, Ін-т економіки промстї. – Київ, 2017. – 120 с. 6. **Якубовський М.М.** Модернізація економіки промислових регіонів: спроба концептуалізації / М.М. Якубовський, В.І. Ляшенко // Вісник економічної науки України. – 2016. – №1 (30). – С. 188-195. 7. **Іванов С.** Високотехнологічні послуги: світові тенденції та стан у промислових регіонах України / С. Іванов, М. Солдак // Вісник економічної науки України. – 2016. – №2. – С. 79-87. 8. **Ляшенко В. І.** Методические подходы к оценке процессов модернизации промышленно развитых территорий Украины / В. И. Ляшенко, Е. В. Котов // Экономика Украины. – 2015. – № 10. – С. 32-44. 9. **Підоричева І.** «Серфінг реальності»: як піймати хвилю структурних змін і запустити інноваційні процеси на Донбасі / Ірина Підоричева // Дзеркало тижня. – 2017. – № 28 (324), 22 липня–11 серпня. – С. 7. 10. **Харазішвілі Ю.М.** Стратегія «новой разумной индустриализации» городов промышленных регионов Украины / Ю.М. Харазішвілі, Н.Н. Якубовський, В.І. Ляшенко и др. – Управління економікою: теорія і практика: з. наук. праць. – 2016. – С. 62-95. 11. **Інноваційна Україна 2020: Національна доповідь** / за заг. ред. В.М. Гейця та ін.; НАН України. – Київ, 2015. – 336 с. 12. **Ляшенко В.І.** Регіональні наукові центри НАН України та МОН України як ядро розбудови регіональних інноваційних систем в умовах децентралізації / В.І. Ляшенко, І.Ю. Підоричева // Економічний вісник Донбасу. – 2017. – № 1 (47). – С. 13-20. 13. **Підоричева І.Ю.** Актуальні питання розвитку національних і регіональних інноваційних систем / І.Ю. Підоричева // Наука та інновації. – 2015. – Т. 11. – № 2. – С. 20-30. 14. **Ляшенко В.І.** Формування регіональної інноваційної системи у промисловому регіоні / В.І. Ляшенко, І.Ю. Підоричева // Економіка сьогодні: проблеми моделювання та управління: матеріали IV Всеукраїнської наук.-практ. інтернет-конференції 15-17 грудня 2014 року. – Полтава: ПУЕТ, 2015. – С. 25-31. 15. **Іванов С.В.** Про створення Подільського наукового центру НАН та МОН України як ядра регіональної інноваційної системи в умовах децентралізації / С.В. Іванов, В.І. Ляшенко // Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні: матеріали X Міжнародного бізнес-форуму (Київ, 21 бер. 2017 р.). – Київ: КНТЕУ, 2017. – С. 75-76. 16. **Товарна** структура зовнішньої торгівлі у I кварталі 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.donetskstat.gov.ua/statinform1/zed\\_balans5.php](http://www.donetskstat.gov.ua/statinform1/zed_balans5.php). 17. **Товарна** структура зовнішньої торгівлі у січні 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.lg.ukrstat.gov.ua/sinf/ves/ves0117\\_2.php.htm](http://www.lg.ukrstat.gov.ua/sinf/ves/ves0117_2.php.htm). 18. **Індекси** промислової продукції за основними видами діяльності у 2017 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://donetskstat.gov.ua/statinform1/industry3.php>. 19. **Індекси** промислової продукції за основними видами діяльності у 2016 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://donetskstat.gov.ua/statinform1/ekonomichna-statystyka/ekonomichna-diialnist/promyslovist/indeksy-promyslovoi-produktsii-za-osnovnymy-vydamy-diialnosti-utocneni-dani/20160000/>. 20. **Індекси** промислової продукції за основними видами діяльності у 2015 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://donetskstat.gov.ua/statinform1/ekonomichna-statystyka/ekonomichna-diialnist/promyslovist/indeksy-promyslovoi-produktsii-za-osnovnymy-vydamy-diialnosti-utocneni-dani/20150000/>. 21. **Індекси** промислової продукції за січень-серпень 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lg.ukrstat.gov.ua/sinf/promis/promis102017.php.htm>. 22. **Індекси** промислової продукції у 2016 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.lg.ukrstat.gov.ua/sinf/promis/promis2016\\_all.php.htm](http://www.lg.ukrstat.gov.ua/sinf/promis/promis2016_all.php.htm). 23. **Індекси** промислової продукції за січень-грудень 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.lg.ukrstat.gov.ua/sinf/promis/indexpomprod2015\\_arh.php.htm](http://www.lg.ukrstat.gov.ua/sinf/promis/indexpomprod2015_arh.php.htm). 24. **Промислове** виробництво Донецької області у січні-серпні 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://donetskstat.gov.ua/pres/presreliz.php?dn=0917&number=2>. 25. **Про соціально-економічне становище** Луганської області за січень-червень 2017 року: доповідь. – Северодонецьк, 2017. – С. 26. 26. **Відродження** Донбасу: оцінка соціально-економічних втрат і пріоритетні напрями державної політики (національна доповідь) / за заг. ред. Е.М. Лібанової. – Київ, 2015. – С. 10. 27. **Регіони** України: стат. зб. – Київ, 2014. – Ч. 1. – С. 18. 28. **Експрес-випуск** Державної служби статистики України «Капітальні інвестиції в Україні у січні-грудні 2015 року» № 71/0/03.4вн-16 від 24.02.2016. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 29. **Соціально-економічне становище** Донецької області за 2016 рік: стат. бюлетень. – Київ, 2016. – С. 6. 30. **Соціально-економічне становище** Луганської області за 2016 рік: стат. бюлетень. – К., 2016. – С. 3. 31. **Основні** показники соціально-економічного розвитку Донецької області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.donetskstat.gov.ua/statinform1/kompl\\_stat1.php](http://www.donetskstat.gov.ua/statinform1/kompl_stat1.php). 32. **Індекси** промислової продукції

за основними видами діяльності у 2015 році (уточнені дані) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.donetskstat.gov.ua/statinform1/industry4.php>. 33. **Індекси** промислової продукції за основними видами діяльності у 2013-2015 роках [Електронний ресурс] / Матеріали Головного управління статистики у Донецькій області. – Режим доступу: [http://www.donetskstat.gov.ua/statinform1/industry4\\_1.php](http://www.donetskstat.gov.ua/statinform1/industry4_1.php). 34. **Головне** управління статистики у Донецькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.donetskstat.gov.ua/statinform1/industry4\\_1.php](http://www.donetskstat.gov.ua/statinform1/industry4_1.php); <http://www.donetskstat.gov.ua/statinform1/industry3.php>. 35. **Індекси** промислової продукції у 2015 році [Електронний ресурс] / Матеріали Головного управління статистики у Луганській області. – Режим доступу: <http://www.lg.ukrstat.gov.ua/sinf/promis/promis2015.php.htm>. 36. **Наявність** і стан основних засобів за видами економічної діяльності (КВЕД-2010) за 2014 рік / Матеріали Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 37. **Соціально-економічне** становище Донецької області у січні–квітні 2017 року [Електронний ресурс] / Матеріали Головного управління статистики у Донецькій області. – Режим доступу: <http://www.donetskstat.gov.ua/region/ek.php?dn=0417>. 38. **Соціально-економічне** становище Донецької області за 2016 рік: стат. бюлетень. – Київ, 2016. – С. 42-43. 39. **Соціально-економічне** становище Луганської області за 2016 рік: стат. бюлетень. – Київ, 2016. – С. 48-49. 40. **Товарна** структура зовнішньої торгівлі у січні–липні 2017 року [Електронний ресурс] / Матеріали Головного управління статистики у Донецькій області. – Режим доступу: <http://donetskstat.gov.ua/statinform1/ekonomichna-statystyka/zovnishno-ekonomichna-diyalnist/tovarna-struktura-sovnishnoi-torgivli/>. 41. **Товарна** структура зовнішньої торгівлі у січні–липні 2016 року [Електронний ресурс] / Матеріали Головного управління статистики у Донецькій області. – Режим доступу: <http://donetskstat.gov.ua/statinform1/ekonomichna-statystyka/zovnishno-ekonomichna-diyalnist/tovarna-struktura-sovnishnoi-torgivli/20160100-20160700/>. 42. **Товарна** структура зовнішньої торгівлі у січні–липні 2015 року [Електронний ресурс] / Матеріали Головного управління статистики у Донецькій області. – Режим доступу: <http://donetskstat.gov.ua/statinform1/ekonomichna-statystyka/zovnishno-ekonomichna-diyalnist/tovarna-struktura-sovnishnoi-torgivli/20150100-20150700/>. 43. **Товарна** структура зовнішньої торгівлі у січні–липні 2017 року [Електронний ресурс] / Матеріали Головного управління статистики у Луганській області. – Режим доступу: [http://www.lg.ukrstat.gov.ua/sinf/ves/ves0817\\_2.php.htm](http://www.lg.ukrstat.gov.ua/sinf/ves/ves0817_2.php.htm). 44. **Товарна** структура зовнішньої торгівлі у січні–липні 2016 року [Електронний ресурс] / Матеріали Головного управління статистики у Луганській області. – Режим доступу:

[http://www.lg.ukrstat.gov.ua/sinf/ves/ves0716\\_2.php.htm](http://www.lg.ukrstat.gov.ua/sinf/ves/ves0716_2.php.htm). 45. **Товарна** структура зовнішньої торгівлі у січні–липні 2015 року [Електронний ресурс] / Матеріали Головного управління статистики у Луганській області. – Режим доступу: [http://www.lg.ukrstat.gov.ua/sinf/ves/ves0715\\_2.php.htm](http://www.lg.ukrstat.gov.ua/sinf/ves/ves0715_2.php.htm). 46. **Отчет** о промышленном развитии – 2016. Роль технологий и инноваций во всеохватывающем и устойчивом промышленном развитии. Обзор / Организация Объединенных Наций по промышленному развитию. – Вена, 2015. – 77 с. 47. **Ляшенко В.І.** Україна XXI: неоіндустріальна держава або «крах проекту»? : моногр. / В.І.Ляшенко, Є.В. Котов / НАН України, Ін-т економіки пром-сти. – Полтава, 2015. – 196 с. 48. **Іванов С.** Реиндустриализация и современное промышленное развитие / Иванов С., Ляшенко В., Ляшенко А. // Економіка і управління в умовах глобалізації : матеріали VI міжнар. наук.-практ інтернет-конф., 25 трав. 2017 р. / М-во освіти і науки України, Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського. – Кривий Ріг: [ДонНУЕТ], 2017. – С.49-52. 49. **Потенціал** конкурентоспособности промышленности регионов Украины / Червова Л. Г., Кузьменко Л.М., Дубинина М.В., Кацура С.Н., Ляшенко В.И. // Общество и экономика. – 2006. – №2. – С. 113-135. 50. **Котов Є.В.** Оценка процессов модернизации Украины и ее экономических районов / Е.В. Котов, В.И. Ляшенко // Вестник экономической науки Украины – 2013. – № 1(23). – С. 55-69.

**Ляшенко В. І., Підоричева І. Ю., Петрова І. П. «Інноваційний ліфт» як інструмент стимулювання нових видів діяльності в малому бізнесі Донбасу**

У статті проаналізовано стан і динаміку розвитку промисловості Донбасу, зроблено висновок, що збереження наявних тенденцій може призвести до необоротних процесів консервації неефективної структури виробництва в регіоні. Досліджено обсяги зовнішньої торгівлі Донбасу товарами, її динаміку та структуру. Визначено, що у структурі експорту регіону все ще домінують сировинні товари та продукти низького ступеня переробки. Обґрунтовано, що у середовищі зі слабким потенціалом комерціалізації результатів досліджень і розробок, яким характеризується регіон, державі необхідно особливо ретельно продумати послідовність реалізації заходів щодо підтримки інновацій по всьому інноваційному ланцюжку з використанням різних інструментів на кожній стадії. Запропоновано впровадити в практику регіонального розвитку систему «інноваційного ліфта» з його складовими – бізнес-студіями, бізнес-інкубаторами, науковими парками, індустріальними парками та європейськими технопарками – як інструмента розвитку малих інноваційних бізнесів, нових видів діяльності та секторів еко-

номіки в Донбасі. Це дозволить підвищити якість освіти, розвинути підприємницьку та інноваційну культуру в регіоні, створити систему безперервної генерації та комерціалізації наукових ідей від школи до промисловості для проходження найбільш ризикованих стадій інноваційного ланцюжка з метою збільшення потоку якісних інноваційних проектів, готових до інвестування шляхом забезпечення доступу до необхідних ресурсів і компетенцій.

*Ключові слова:* інструмент стимулювання нових видів діяльності, інновації, інноваційний ліфт, малий бізнес, промисловість, Донбас.

**Ляшенко В. И., Пидоричева И. Ю., Петрова И. П. «Иновационный лифт» как инструмент стимулирования новых видов деятельности в малом бизнесе Донбасса**

В статье проанализированы состояние и динамика развития промышленности Донбасса, сделан вывод, что сохранение существующих тенденций может привести к необратимым процессам консервации неэффективной структуры производства в регионе. Исследован объем внешней торговли Донбасса товарами, ее динамика и структура. Определено, что в структуре экспорта Донбасса все еще доминируют сырьевые товары и продукты низкой степени переработки. Обосновано, что в среде со слабым потенциалом коммерциализации результатов исследований и разработок, которым характеризуется регион, государству необходимо особенно тщательно продумать последовательность реализации мер по поддержке инноваций по всей инновационной цепочке с использованием различных инструментов на каждой стадии. Предложено внедрить в практику регионального развития систему «инновационного лифта» с его составляющими – бизнес-студиями, бизнес-инкубаторами, научными парками, индустриальными парками и европейскими технопарками – как инструмента развития малых инновационных бизнесов, новых видов деятельности и секторов экономики в Донбассе. Это позволит повысить качество образования, развить предпринимательскую и инновационную культуру в реги-

оне, создать систему непрерывной генерации и коммерциализации научных идей от школы к промышленности для прохождения наиболее рискованных стадий инновационной цепочки с целью увеличения потока качественных инновационных проектов, готовых к инвестированию путем обеспечения доступа к необходимым ресурсам и компетенциям.

*Ключевые слова:* инструмент стимулирования новых видов деятельности, инновации, инновационный лифт, малый бизнес, промышленность, Донбас.

**Lyashenko V., Pidorycheva I., Petrova I. «Innovative lift» as an instrument for stimulating new activities in the small business of the Donbas**

In the article, the state and dynamics of the Donbas' industrial development were analyzed. It was concluded if current trends continue the inefficient region' production structure would be frozen. Foreign trade in goods of the Donbas, its dynamics and structure were investigated. It was determined that in the structure of exports are still dominated raw commodities and products with low-value addition. It was substantiated that in an environment with weak capacity for commercialization of the outputs of research and development that characterize the region, the state needs to be given careful thought the sequence of implement measures for promoting innovation, using different tools at each stage of innovation chain. It was suggested to implement the system of the «innovative lift» in the region with such components – business studios, business incubators, science parks, industrial parks and European technology parks – as an instrument for stimulating of the small innovative businesses, new activities and economic sectors in the Donbas. These will enable to increase the flow of high-quality innovative projects, ready for investing by providing access to resources and the competencies, to improve the quality of education, to develop entrepreneurial and innovation culture in the region, and ultimately to create the holistic regional innovation system.

*Keywords:* instrument for stimulating new activities, innovation, innovative lift, small business, industry, Donbas.

Стаття надійшла до редакції 06.09.2017

Прийнято до друку 12.09.2017